

Symbol není protikladem rozumu, natož racionálního uvažování. Symbol a symbolika jsou jeho doplňkem. Symbol je zde míněn jako koncentrát, jako krystal, v němž se skrývá historicky ukotvené vědění a často i vysvětlení historických i současných jevů. Symbol je zde v pozici kulturního pojmu, který spojuje i osvětluje mnohé zapomenuté prožitky a zkušenosti společnosti. V symbolu dřímá vzpomínka na minulé časy a bývalé významy. Analyzování symbolu je také návratem ke staré paměti, která byla mezitím zasunuta do pozadí a byla překryta jinými poznatky a událostmi. Odhalit paměť ukrytou v symbolu znamená porozumět minulosti. Zamyšlení nabízíme nad samotným pojmem symbol, jeho přenášením do jiného kulturně nacionálního prostředí, nad symbolickými artefakty (Kostel, Synagoga, Tělocvična, Pomník, Beton, Fanzíny, Uniforma), nad symbolickými pojmy modernizačního procesu (Svoboda, Revoluce, Cenzura, Sport, Spořivost, Občanská společnost, Kontrolovaný čas, Chudoba, respektive Žebráci, Katastr, Kodifikace, Dělnické hnutí) a také nad symbolickými jevy české politické kultury (Státní svátek, Český Honza, Zbytkový statek, Normalizace).

MILAN HLAVAČKA - JAKUB RAŠKA

SYMBOLY DOBY

Historické eseje

Milan Hlavačka – Jakub Raška a kol.

SYMBOLY DOBY

Historické eseje

HISTORICKÝ ÚSTAV
Praha 2019

PRÁCE HISTORICKÉHO ÚSTAVU AV ČR, v. v. i.
OPERA INSTITUTI HISTORICI PRAGAE
Řada/Series A – Monographia
Svazek/Volumen 89

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Hlavačka, Milan, 1955-

Symbols doby : historické eseje / Milan Hlavačka, Jakub Raška a kol. – Vydání první. – Praha : Historický ústav, 2019. – 431 stran. – (Práce Historického ústavu AV ČR, v.v.i.. Řada A, Monographia = Opera Instituti Historici Praga. Series A, Monographia ; svazek 89)

Anglické resumé

Obsahuje bibliografii, bibliografické odkazy a rejstřík

ISBN 978-80-7286-335-8 (vázáno)

* 165.212 * 93/94 * 316.6:159.953 * (048.8:082)

– symboly

– dějiny

– sociální paměť

– kolektivní monografie

93/94 - Dějiny (obecně) [8]

Lektorovali:

prof. Mgr. Lukáš Fasora, Ph.D.

prof. PhDr. Jiří Kroupa, CSc.

Vědecká redakce:

PhDr. Jan Zelenka, Ph.D.

© Historický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2019

© ČTK (fotografie na obálce), Praha 2019

ISBN 978-80-7286-335-8

Obsah

Symbols doby: Geneze, diskurz, historiografie 7

I. Co je symbol?

Symbol v pojetí Martina Heideggera 15

Ernst Cassirer: „Symbolické formy“ na cestě od „kritiky rozumu“
ke „kritice kultury“ 21

II. Symbolika artefaktů

Kostel 37

Synagoga 55

Uniforma 67

Tělocvična: Symbol utváření mnohvrstevnatého jedincova sebepojetí 83

Pomník: Symbol dominancie a marginalizace historické paměti národů 123

Beton: Symbol pokroku i úpadku 143

Fanziny: Subkulturní symbol 159

III. Symbolika modernizačního procesu

Revoluce: Symbol „dlouhého“ 19. století 173

Svoboda tisku: Interpretace pojmu v diskurzu let 1848–1851 191

Cenzura: Interpretace pojmu v diskurzu let 1848–1851 211

Občanská společnost: Nekonečné hledání definice a obsahu 221

Žebráci a otcové chudých: Počátky etatizace a sekularizace sociálního systému 235

Stabilní katastr: Zrcadlo 19. století 245

Kontrolovaný čas: Píchnací hodiny 257

Dělnické hnutí: Symbol obav i nadějí 265

Spořivost: Krátká imprese o úloze a funkci úspor v modernizující
se české společnosti 275

Sport 293

Kodifikace: Sen o jednotném (evropském) právu 303

Symboły doby: Geneze, diskurs, historiografie MILAN HLAVÁČKA – JAKUB RAŠKA

Moderní dobu formovaly procesy, jejichž průvodní znaky a s nimi spojené artefakty se později mohly proměnit v symboly, které tyto procesy, jež měly většinou povahu zásadní změny, charakterizovaly. Používání zastřešujícího symbolu (řeč. σμβόλον) mohlo ale také na druhé straně poněkud zastřít původní rozmanitost každého jevu či procesu, jak naznačují i jemně odstíněné latinské termíny (např. *symbolum, signum, figura, exemplum, similitudo*). Symbol lze vnímat v jeho širším významu jako slovo, obraz, předmět nebo koncept, který zastupuje či odkazuje na myšlenku, větu, způsob jednání, jev nebo materiální objekt, respektive artefakt. V tomto smyslu je mnohokrát ný a polyvalentní a pro historiky špatně uchopitelný.

Symbol není protikladem rozumu, natož racionálního uvažování. Symbol a symbolika jsou jeho doplňkem. Symbol by měl být abstrakcí, bez níž se ani matematika neobejde. Symbol je zde míněn jako koncentrát, jako krystal, v němž se skrývá historicky ukotvené vědění a často i vysvětlení historických i současných jevů. Symbol je zde v pozici kulturního pojmu, který spojuje i osvětluje mnohé zapomenuté prožitky a zkušenosti společnosti. V symbolu dříve vzpomínka na minulé časy a bývalé významy. V symbolu je ukryt přístup k vysvětlení historického světa, který je stále povětšinou poodkryván v našem prostředí rankovskou a poranskou historickou metodou. Analyzování symbolu je také návratem k staré paměti, která byla mezitím zasunutá do pozadí a byla překryta jinými poznatky a událostmi. Odhalit paměť ukrytou v symbolu znamená porozumět minulosti.

Symbolem může být i něco, co už tehdejší aktéři považovali za příznak změny, ale i to, co jako symbol hodnotíme až teprve my z našeho dnešního pohledu. Symbolické označení mohlo tak vzniknout už v době nastalé změny, ale během doby bylo pozapomenuto.

Skoro nic z toho, co se ukryvá v symbolu, nelze nalézt v pramenech či v paměti přímých účastníků minulosti, respektive není v ní bezprostředně obsaženo. Přesto se jeví jako nutné zejména při hledání historických souvislostí naznačovat prostřednictvím symbolu jejich směr a obecnější povahu. V souvislosti

České symbolické jazy v slovenskom kultúrnom prostredí a ich funkcie	313
Český Hónza: Symbol rustikální moudrosti v mentálním obrazu české společnosti 19. a 20. století	335
Šťastný sviatok: 28. október 1918	355
Zbytkový statek: Od ekonomického produktu pozemkové reformy k symbolu jejího neřádu	367
Normalizace: Příklady její reflexe v dobových symbolech	395
Resumé	415
Seznam literatury	421
Jmenný rejstřík	433

<i>Prolog</i>	
Milan Hlaváčka / Jakub Raška s. 7–11	
<i>I. Co je symbol?</i>	
Miloslav Bednář s. 15–19; Miloš Havelka s. 21–34	

<i>II. Symbolika artefaktů</i>	
Sixtus Bolom-Korari s. 37–53; Daniel Baránek s. 55–65; Jaroslav Krátký s. 67–81; Martin Klement s. 83–122; Alica Kunhájcová s. 123–141 ; Věra Dvořáčková s. 143–158; Miloslav Michela / Jan Lomíček s. 159–169	
<i>III. Symbolika modernizačního procesu</i>	
Radomír Vlček s. 173–190; Magdaléna Pokorná s. 191–209; Magdaléna Pokorná s. 211–220; Milan Hlaváčka s. 221–233; Pavel Cibulka s. 235–244; Aleš Vyskočil s. 245–255; Milan Hlaváčka s. 257–263; Jakub Raška s. 265–274; Jan Hájek s. 275–292; Martin Pelc s. 293–301; Milan Hlaváčka s. 303–310	

<i>IV. Symbolika v politické kultuře</i>	
Dušan Skvarna s. 313–333 ; Eduard Kubů / Jiří Souša / Barbora Štolleová s. 335–354; Miloslav Michela s. 355–366; Eduard Kubů / Jiří Souša s. 367–393; Jaroslav Šebek s. 395–414	

ti s instrumentalizací historické paměti – o symbolu platí totéž – je možno za zvláštní třídu historických a sociálně vědních poznatků označovat i ty „prameny“, jak tvrdí Miloš Havelka, „které vyrůstají ze sekundární reflexe pramenných prací. Jsou však odlišné „posunutým zájmem, silnou vstupní hypotézou s výkladově rozšířeným, většinou komparativním tázáním.“¹

Analýza symbolické roviny historických jevů je také samozřejmě „reakcí na obrat od politického a strukturního dějepiscectví k mikrohistorii, k historické antropologii a ke kulturním dějinám. S tím je spojena zřetelná pluralizace přístupů, hodnot i výzkumných perspektiv. To vše je pak doprovázeno vynořováním, případně novým akcentováním starších, badatelsky údajně „měkčích“ výkladových konceptů jako identita, každodennost, mentalita, multikulturalita, generace, rodinné dějiny, smysl události a jejich směr apod., které nedávno předtím platily ve sféře historického a politologického poznání spíše za nedostatečně transparentní, nebo dokonce jako málo *validní*, tzn. málo spolehlivé. Začaly se oceňovat pro jejich schopnost třídit látku, organizovat její vztahy a co do významu centralizovat nejrůznější disparátní, předtím méně nebo slaběji tematizované skutečnosti a zkušenosti. A spolu s tím došlo také k znovuoživení historického a sociologického zájmu o fenomén kolektivní a individuální *paměti* jako nejen nejširšího východiska historického poznání (či předmětu historické sociologie vědění), ale také jako jednoho z důvodů plurality interpretačních možností.“²

Symbol doby lze tedy hledat nejen v historické skutečnosti, ale i v dobových diskurzech včetně pozdějšího odrazu v historiografii, stejně jako v literatuře, výtvarném umění či folklóru anebo karikatuře. Každý symbol charakterizuje dobu, respektive její dobové myšlení, každý symbol také podléhá významové změně. Dobové vysvětlení může překrýt nová interpretace. V tomto případě je pak možno považovat za doprovodný symbolický jev také historiografický výklad. Takto chápaným symbolem je například parní stroj, respektive parostrojní železnice jako znak nové mobility, která s sebou přinesla do společnosti novou organizaci času a prostoru. Dalšími symboly by mohly být např. spolek, škola, papírové oběživo či pevná pracovní doba, které s sebou zase nesou změny v ekonomické a sociální sféře.³ Projekt Symboly doby tak nabízí jiný přístup

1 Miloš HAVELKA, Poznání – paměť – identita a několik obecnějších úvah, *Dějiny – teorie – kritika* 2/2007, roč. 2, s. 258.

2 M. HAVELKA, Poznání – paměť – identita, s. 259.

3 V této souvislosti se nabízí mnoho témat, respektive analýza mnoha zdánlivě banálních symbolů. Například: Hodinky – nová organizace času – konstrukce jednotného času – teror

k historickému výzkumu. Spočívá v posunutí tradiční metodologie do komparativních, paradigmatických, diskursivních a teoreticko-aplikačních přístupů.

Právě na tomto základě vznikla předkládaná kolektivní monografie. Bylo snahou editorů, aby se studie vyznačovaly jednotným formálním zpracováním, tedy jednotnou vnitřní strukturou a i formou. Tato monografie chce i s vědomím neúplnosti upozornit na analyticko-diskurzivní metodu psaní a přemýšlení nejen o historických jevech a jejich symbolech, které se staly krystalizačními body tehdejšího myšlení.⁴

První blok kapitol nazvaný „Co je Symbol?“ se zabývá symbolem ve filozofickém myšlení dvou velkých osobností kontinentální filozofie. Filozofickému myšlení o symbolu v díle Martina Heideggera se věnuje Miloslav Bednář. Miloš Havelka následně sleduje užívání „symbolických forem“ v celkovém kontextu filozofického systému Ernsta Cassirera.

čas; Žárovka – změna denního rytmu – prodloužení času práce; Telegraf – komunikační revoluce – bezprostřední přenos informací; Parní stroj – železnice – mobilita – dynamizace společnosti; Pohyb – dynamizace společnosti – např. projev v umění; Kodifikace – silný stát – jednotné právo a jednotná správa; Konstituce – zrod politické kultury – liberalismus; Cenzura – silný stát – veřejné mínění; Polemika – žurnalismus – liberalizace; Spolek – sdružování na zájmové či nacionální bázi – liberalizace; Sport – sdružování – volný čas – změna životního stylu; Pomník – místo paměti – historické vědomí – nacionalismus; Práce pro výdělek – zaměstnanec – vznik nového společenského stavu – práce bez vlastního výrobního prostředku; Dělnická kolonie – sociální zákonodárství – potírání chudoby; Pojištění – plánování budoucnosti – sociální jistota; Muzeum – historismus – instrumentalizace minulosti pro politické či národně politické účely; Fabrika – podnikání na jiných základech – kapitalismus; Škola – alfabetizace – liberalizace; Tělocvična – spolčování – proměna životního stylu – popřípadě nacionalismus; Asanace – vznik památkové péče – napětí mezi modernizací a historismem; Akciová společnost – kumulace kapitálu – podnikání – kapitalismus; Katastr – evidence majetku a obyvatelstva – územní vymezení obce – daňový systém.

4 V procesu konstruování paměti, ale stejně tak i u konstruování symbolu, „můžeme navzájem odlišit několik rovin možné analýzy: v první řadě jde o její antropologicky základ, totiž o samotnou *symbolickou pregnanci* našeho smyslového vztahování ke skutečnosti, již kdysi Ernest Cassirer ve *Filosophii i symbolických forem* ukazoval jako nejzákladnější předpoklad *symbolického formování* předmětů a událostí v našem vnímání. Skutečnost, že souvislosti, do nichž vnímání situace a události uvádíme, a smysl, který jim dáváme, jsou věcí naší vlastní situace, nebo dokonce kultury, k níž patříme, a nikoli výrazem jejich objektivního stavu, v němž jsme je „přistihli“, je zde stejně důležitý jako to, že každé takového zvýznamňování a „osmyslování“ našeho vnímání už od počátku předpokládá určité vytřešňování, a tím také zapominání.“ M. HAVELKA, Poznání – paměť – identita, s. 262.

Kapitoly druhého bloku uchopují symbolickou rovinu hmotných artefaktů. První dva příspěvky se věnují duchovním stavbám dvou velkých monoteistických náboženství Evropy, křesťanství a judaismu. Sixtus Bolom-Korari se ve svém textu vydal na velkolepou cestu napříč staletími, v níž zkoumá proměnu symboliky kostela (jakožto středobodu křesťanské víry. Vlivu historického procesu emancipace židů v Evropě 19. století na vzhled a chápání funkce synagog se věnuje Daniel Baranek. Odborník na vojenské dějiny Jaroslav Krátek si ve svém pojednání klade otázku, jak je možné, že se uniforma, tradiční symbol vojenské cti a každé, rozšířila během 19. století tak zásadně i do občanského sektoru. Martin Klement ve svém zásadním příspěvku o tělocvičně ukazuje možné způsoby, jakými je možno číst tento prostor tělesného pohybu a nové skupinové solidarity i hierarchie. Slovenská badatelka Alica Kurnajcová na příkladu pomníku, navýsost symbolických artefaktů, ukazuje, nakolik mělo slovenské národní hnutí složitější politické a sociální podmínky pro budování vlastní vzpomínkové kultury než například to české. Věra Dvořáčková se ve svém textu s použitím lingvistických a sémiotických metod věnuje symbolickým obrazům a asociacím, které vzbuzoval nové vynalezený (resp. znovuoobjevený) stavební materiál beton. Část o „symbolice artefaktů“ uzavírá esej Miloslava Michely a Jana Lomíčka o tom, co nám může říct vznik a rozšíření fanzínů, tiskové produkce nezávislé kultury, o fenoménu sub-

kultury, jednomu ze symbolů světa mládeže druhé poloviny 20. století. Kapitoly třetí části se zamýšlí nad fenomény modernizace, v sociální historiografii onoho tradičně chápáného přechodu od starého světa malých struktur k moderní společnosti, jež měly natolik velký obrazotvorný potenciál, že se samy staly jejími symboly. Radomír Vlček se zamyslel nad revolucí 19. století, oním často drastickým skokem a zároven jedním z nejvýznamnějších symbolů zrodu moderní společnosti, politiky či ekonomiky. Magdalena Pokorná napsalá do předložené knihy dvě stať, které však tvoří uzavřený celek. Lidi proměnu chápání svobody a cenzury (po stránce obsahové i jakožto sociální reality) v českém prostředí turbulentních let 1848–1851. Následující stať Milana Hlaváky je o historiografickém konceptu občanská společnost. Autor provádí opět po čase (s respektem k tradicím domácího badání) inventuru přehojné literatury, jež by historikům a historičkám mohla pomoci objasnit tento velmi používaný, a přesto stále velmi nejasný historiografický koncept. Text o přejímání dohledu nad chudinskou politikou napsal Pavel Cibulka, podobně zájmy státu analyzuje na příkladu vzniku stabilního katastru Aleš Vyskočil. Následující stať Milana Hlaváky upozorňuje na genezi zdanlivě marginalního vyznění píchacích hodin, které ale mohou být chápány jako jeden ze

symbolů moderního díkrtu industriální pracovní disciplíny. Proti té se bouřili do dělnické hnutí. Jeho rané výstupy a formy organizace budily ve veřejnosti zájmy, v úzkém kruhu radikálních demokratů však neskryvané naděje budoucí rovnosti. Tyto obrazy sleduje Jakub Raška. Sportivost, na počátku 19. století jednu z ctností rodící se měšťanské kultury, na jeho konci již všeobecnou (v kontextu 19. století tedy především národní) hodnotu, vtipně glosuje hos-podářský historik Jan Hájek. Dalšími z prvků kultury měšťanského stavu byly volný čas a kompetitivnost, jež daly vzniknout fenoménu sportu v dnešním slova smyslu. Martin Polc zde o něm napsal základní text, jenž může také působit jako jistý rámec ke čtení „Tělocvičny“ Martina Klementa. Důležitým konfliktem od osvícenství do dnešních dní je rozpor mezi národním a univerzálním. Důvody, proč doposud nevzniklo jednotné evropské právo a ani se tak v dohledné době nejspíše nestane, se ve své stať pokouší hledat Milan Hlaváčka. Poslední blok je nazvaný „Symbolika v politické kultuře“. Věnuje se fenoménům, které měly, mají či chtěly mít vliv na kolektivní identity národních společností. První stať z pera slovenského historika Dušana Skvarny analyzuje vliv českých symbolů na kulturní imaginační slovenských národních buditelů. Autorské trio Eduard Kubů, Jiří Souša a Barbora Štolleová analyzují v syn-chronní i diachronní perspektivě formování symbolu pohádkové postavy Houpěho Honzy v kontextu dobového diskurzu o české moudrosti, jež nemá své hlavní sídlo na univerzitách, nýbrž v chalupách prostého venkovského lidu. Symbol státního svátku založení Československé republiky analyzuje Miroslav Michela. Zajímalý příspěvek, kde se stykají kulturní a hospodářské dějiny, představuje pojednání Eduarda Kubů a Jiřího Souši o zbytkových stacích vzniklých po reformě československého státu. Knihu uzavírá stať Jaroslava Šebka o symbolech normalizační doby.

Co všechno tyto studie spojuje? Samozřejmě analytické porozumění symbolu či spíše podle Ernsta Cassirera jeho symbolickému formování, které proniká do historické zkušenosti člověka a které ovládá skryté jeho politiku, kulturu, jazyk a myšlení, a také banální zjištění, že historicko-spoločenským jevům včetně artefaktů můžeme rozumět jen tehdy, když porozumíme člověku, který je stvořil.

České symbolické javy v slovenskom kultúrnom prostredí a ich funkcie v 19. storočí¹

DUŠAN ŠKVARNA

Moderné národné symboly sa začali v stredoeurópskom priestore, a nielen v ňom, utvárať od konca 18. storočia. Boli súčasťou celkovej spoločenskej modernizácie, ktorá zosilnela práve v tomto období aj v strednej Európe a vyvolávala taktiež v nej veľkú diskontinuitu každej oblasti života. Vtedy sa začal radikálne meniť aj zložitý svet symbolov ako jeden z nevyhnutných univerzálnych atribútov ľudských bytostí a ich kultúry. Nadobúdali novú štruktúru, obsah a charakter. Jednu zo zložiek symbolov, ale veľmi dôležitú, začali tvoriť tie, ktoré nazývame národnými. Rovnako ako moderné národy, formujúce sa z tradičných etník, aj národné symboly boli novým historickým javom. Vznikali z dvoch fundamentov. Ich prvá časť tak, že sa iba pretransformoval obsah prírodných a historických, niekedy i stáročia existujúcich symbolov (najmä dynastických, politických, náboženských, vojenských, učeneckých). Teda v národnej symbolike si našli miesto staré javy, ale nadobudli dominantne nový, národný obsah (začali sa spájať aj, resp. len s národom). Druhá skupina národných symbolov sa odvinula od nových, prítomných javov alebo skúseností, ktoré dobové elity vnímali ako zásadné, mimoriadne významné či jedinečné. Na tomto základe sa v podstate národné symboly pretvárajú i utvárajú už vyše dvesto rokov a v najbližšej budúcnosti sa na tom s najväčšou pravdepodobnosťou veľa zásadného nezmení.

Pestovanie a kultivácia vlastných symbolov sa stalo radostným cieľom národovcov a zároveň dôležitým nástrojom utvárania a utvrdzovania národných identít. V rámci daného etnika (tvoriaceho sa národa) totiž pomáhali umocňovať spoločné prežívanie a zážitky, posilňovať nový typ kolektívnej pamäti a pociť spolupatričnosti, jednoty, spoločného vedomia. Naopak, voči okolitým etnikám (tvoriacim sa národom) ho ohraničovali, prispievali k posilňovaniu pociťu jeho odlišnosti a jedinečnosti.

¹ Tento príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA 1/0612/16 Slovenská spoločnosť a politika v revolúcii 1848/49: očakávania, programy, aktivity, výsledky.

pracovištích, ve školách, nebo od komunisty kontrolovaných organizací. Realizátoři ideologických pouček se sice na základě konstitutivních dokumentů normalizace, jakým bylo *Poučení* a závěry oficiálního XIV. sjezdu strany pokoušeli utvářet další model socialistického člověka, ale v zásadě byly jejich přímé snahy o opětovné přetváření člověka k obrazu vládnoucího režimu tentokrát spíše marné. Lidé sice vstřebali některá propagandistická hesla, jež se dotýkala důležitých národních témat, například k revanšistickému nebezpečí z německého Západu, ale uvnitř zůstávali povětšinou pragmatiky, kteří se přizpůsobili nové mocenské situaci. To však neznamená, že normalizační ideologické manipulace nezanedbaly žádné stopy. Lidé byli nepochybně nenápadně ideologicky indoktrinováni působením masových sdělovacích prostředků, především vlivem televize, ale tyto dopady se ukázaly až po roce 1989. Důležitou roli v tomto přizpůsobení sehrával ekonomický profit. Jako každý člověk se chtěl i konsolidovaný občan mít dobře, je klidný a rozvázný.⁵⁴

Zvláště nyní je ovšem potřeba se mnohem detailnější podobě ptát, proč nakonec zůstala společnost k opětovnému plnému podřízení se Moskvě, k viditelnému popření morálních pravidel, jak ho předváděly nově dosazené politické elity, k opětovnému pomyslnému utahování šroubů v kultuře a umění lhostejná a Husákův režim přijala jako nejmenší zlo. Jak připomněl publicista Petr Holub v časopise *Echo*, rychlý pád reformátorů a následná rezignace většiny populace varovaly, že ve stalinských časech vznikl i nový motiv společenského chování.⁵⁵ Pokud existuje vyhlídka, že se zlepší zásobování, je možné se smířit s vládou menšího zla, které třeba demokracii a svobodu potlačuje.

54 Jiří NEŽÁRKA (Jiřina Šiklová), Morální profil konsolidovaného občana, *Listy* 5–6/1973, roč. 3.

55 Petr HOLUB, Svobodně konzumovat, *Týdeník Echo*, 2. 8. 2018, s. 33.

Resumé

Symbols of the Age: Genesis, discourse, historiography

MILAN HLAVAČKA – JAKUB RAŠKA

The modern era has been formed by processes whose accompanying signs and related artefacts were later able to transform themselves into symbols characterising these processes, which mostly represented fundamental change. The use of an umbrella symbol (in Greek *σύνβολον*) could on the other hand somewhat obscure the original diversity of each phenomenon or process, as finely nuanced Latin terms suggest (e.g. *symbolum*, *signum*, *figura*, *exemplum*, *similitudo*). In a broader sense, a symbol can be considered a word, image, object or concept which represents or reflects an idea, faith, course of action, phenomenon or material object or artefact. In this sense, it is multifaceted and polyvalent, and difficult to grasp for historians.

A symbol is not the opposite of reason, even less rational thought. Symbols and symbolism are rather complementary. A symbol should be an abstraction, something which mathematics cannot do without. Here, the symbol is considered a concentrate, a crystal in which historically anchored knowledge, and frequently also an explanation for historical and contemporary phenomena, are hidden. Here, the symbol is in the position of a cultural term which links and explains many forgotten experiences in society. In the symbol slumbers the memory of past times and former meanings. A symbol conceals an approach to explain the historical world which is still mostly revealed in our environment using Ranke and post-Ranke historical method. Analysis of a symbol also marks a return to an old memory which has been pushed into the background and covered over by other findings and events. Revealing the memory hidden in a symbol means understanding the past.

Something which figures at the time considered a sign of change can also be considered a symbol, as can something we only now perceive as a symbol from today's perspective. A symbolic sign can also come about at a time when change occurs, but become forgotten over time.

ne, or the steam railway, as a sign of new mobility, which brought about a new organisation of time and space for society. Other symbols could include, e.g., a society, a school, paper currency and fixed working hours, which brought about changes in the economic and social spheres.³ Thus, the Symbols of the Age project provides a new approach to historical research. This involves moving traditional methodology into comparative, paradigmatic, discursive and theoretical application methods.

The organisers of the monograph intended that the studies be marked by a single form of processing, i.e. a single internal structure and form. Even bearing in mind its incompleteness, this monograph aims to highlight the analytical-discursive method of writing and thinking even beyond historical phenomena and their symbols, which became crystallisation points of thought at the time.⁴

3 This raises many topics, or analysis of many apparent banal symbols. For example: Watches

– new time organisation – construction of single time – terror of time; Light bulb – change in daily rhythm – extension of working time; Telegraph – communication revolution – immediate information transfer; Steam engine – mobility – dynamisation of society; Movement – dynamisation of society – e.g. speech in art; Codification – strong state – unitary law and unitary administration; Constitution – birth of political culture – liberalism; Censorship – strong state – public opinion; Polemics – journalism; Association – associations on a special interest or national basis – liberalisation; Sport – association – leisure time – lifestyle change; Monument – place of memories – historical consciousness – nationalism; Work for earnings – employment – producing a new social status – work without own means of production; Labour colonies – poor laws – combating poverty; Insurance – planning for the future – social security; Museum – historical prise on different bases – capitalism; School – literacy – liberalisation; Gym – affiliation – lifestyle change – or nationalism; Urban improvement – monument preservation – tension between modernisation and historicism; Joint stock company – capital accumulation – enterprise – capitalism; Land registry – property and population records – municipality land delimitation – tax system.

4 In the process of constructing memory, and also that in constructing symbols, “we can differentiate a number of levels of possible analysis: first of all their anthropological basis, and Ernest Cassirer showed was the most basic requirement for the *symbolic forming* of subjects and events in our perception in *The Philosophy of Symbolic Forms*. The fact that the contexts in which we present perceived situations and events, and the meaning which we assign them, are part of the situation, or even the culture to which we belong, and not an expression of the objective state in which we “catch” them is just as important here as the fact that each such assignment of meaning and sense in our perception from the beginning requires a cer-

Almost nothing that is hidden in symbols can be found in sources or in the memories of direct participants of the past, or rather what is immediately contained within them. Nevertheless, especially when looking for historical contexts, it seems necessary to mark through symbols their direction and general nature. In relation to the instrumentalisation of historical memory – the same applies for symbols – one can mark as a special class of historical and social science findings “sources” which, as Miloš Havelka claims, “have grown from the secondary reflection of source work.” These are different, however, in “shif-
ted interest, strong initial hypothesis with interpretationally expanded, mostly comparative questioning.”¹

Analysing the symbolic aspect of historical phenomena is naturally also, “a response to the swing away from political and structural historiography to microhistory, to historical anthropology and to cultural history. This is related to the evident pluralisation of approaches, values and research perspectives. This is all accompanied by the surfacing or new emphasis on older allegedly ‘softer’ research interpretative concepts such as identity, everydayness, mental-ty, multiculturalism, generation, family history, meaning of events and their direction, etc., which had only recently been seen as insufficiently transparent, or even not particularly *valid*, i.e. not very reliable, within history and political science. These began to be valued for their ability to sort the subject matter, organise its relations and centralise in meaning a wide range of disparate, previously less or weakly theme-focused facts and experience. Alongside this there was also a resurgence in historical and sociological interest in the phenomenon of collective and individual *memory* as not just the widest basis for historical knowledge (or subject of historical sociology of knowledge), but also as one of the reasons for the plurality of interpretative possibilities.”²

Thus symbols of the age can be found not just in historical facts, but also in period discourses, including later reflections in historiography, as well as in literature, art and folklore or caricature. Every symbol characterises its time, or rather the thinking of the time, and each symbol is also subject to change in meaning. A previous explanation can be obscured by a new interpretation. In this case, historiographic interpretation can be considered an associated symbolic phenomenon. Symbols perceived in this manner include the steam engi-

1 Miloš HAVELKA, Poznáni – paměť – identita a několik obecnějších úvah, *Dějiny teorie*

kritika 2/2007, year 2, p. 258.

2 Miloš HAVELKA, Poznáni – paměť – identita, p. 259.

The first block of texts entitled "What is a Symbol?" focuses on the symbol in the philosophical thought of two leading figures of continental philosophy. Miloslav Bednář focuses on philosophical thought on symbols in the works of Martin Heidegger. Miloš Havelka subsequently looks at the use of "symbolic forms" in the overall context of Ernst Cassirer's philosophical system.

The texts in the second block focus on the symbolism of material artefacts. The first two contributions look at the religious buildings of Europe's two large monotheistic religions – Christianity and Judaism. In his text, Sixtus Bolom-Kotari has set out on a grand journey across the centuries in which he investigates the transformation in the symbolism of the church as the heart of the Christian faith. Daniel Baránek looks at the impact of the historical process of Jewish emancipation in 19th century Europe on the appearance and understanding of the role of the synagogue. Military history specialist Jaroslav Krátký in his treatise posits the question of how it is possible that the uniform, the traditional symbol of military honour and discipline, expanded so fundamentally during the 19th century into the civic sector. In his key paper on gyms, Martin Klement shows the possible ways which this space for physical exercise and new group solidarity and hierarchy can be read. Slovak researcher Alica Kurhajcová uses the example of monuments, significant symbolic artefacts, to show how the Slovak nationalist movement had much more complex political and social conditions for building a culture of memories than the Czechs, for example, did. In her study, Věra Dvořáčková uses linguistic and semiotic methods to look at the symbolic images and associations which the newly discovered (or rather rediscovered) building material of concrete aroused. The section on "artefact symbolism" ends with an essay by Miroslav Michela and Jan Lomíček on what the emergence and spread of fanzines, printed independent culture productions, can tell us about the world of subcultures, one of the symbols of the world of the youth in the second half of the 20th century.

The studies in the third section consider the phenomenon of modernisation, in social historiography the traditionally understood transition from the old world of small structures into the modern society, having such imaginative potential that they themselves became its symbols. Radomír Vlček considers the revolutions of the 19th century, an often drastic jump yet also one of the most important symbols of the birth of the modern society, politics and econo-

tain displacement, and thus also forgetting." Miloš HAVELKA, *Poznání – paměť – identita*, p. 262.

mics. Magdaléna Pokorná has written two essays for the submitted book, which comprise one entire whole. She recounts the transformation in the understanding of freedom and censorship in the Czech environment in the turbulent years of 1848–1851. Milan Hlavačka's subsequent essay looks at the historiographic concept of civil society. The author takes another inventory after some time (in terms of traditional domestic research) of the abundant literature which could help historians to clarify this highly-utilised yet still very hazy historiographic concept. Pavel Cibulka has written a study on the supervision of laws tackling deprivation, while Aleš Vyskočil has analysed similar state interests using the example of the establishment of a stable cadastre.

Milan Hlavačka's subsequent essay notes the genesis of the apparently marginal invention of time recorder, which can however be perceived as one of the symbols of the modern diktat of industrial labour discipline, something the workers' movement rose up against, their early outputs and forms of organisation triggering alarm amongst the public, although awaking an overt hope of future equality amongst a narrow circle of radical democrats. Jakub Raška looks at these images. Economic historian Jan Hájek provides a witty commentary on thrift, in the early 19th century one of the virtues of the emerging bourgeois culture, and at the end a now general (in the context of the 19th century thus national above all) value. Other elements of the culture of the bourgeoisie were leisure time and competitiveness, which gave rise to the phenomenon of sport as it is perceived today. Here, Martin Pelc has written a core text in this regard which can also be read as a certain framework to Martin Klement's "Gyms". One key conflict since the Enlightenment up to the present day is the conflict between the national and the universal. Milan Hlavačka seeks to find the reasons why no single European law has yet been established, and nor will it likely happen in the foreseeable future.

The final block is entitled "Symbolism in Political Culture". This looks at phenomena which have had, or endeavour to have, an influence on the collective identity of national societies. The first essay, penned by Slovak historian Dušan Škvárna, analyses the impact of Czech symbols on the cultural imagination of Slovak national revivalists. The trio of Eduard Kubů, Jiří Šouša and Barbora Štolleová analyse, from a synchronous and diachronic perspective, the formation of the symbol of "Hloupý Honza" (a Czech Silly Billy) in the context of period discourse on Czech wisdom which was not based at universities, but rather in the cottages of simple rural folk. Miroslav Michela analyses the symbol of the state holiday celebrating the founding of the Czechoslovak Re-

public. An interesting study bringing together cultural and economic history is the treatise on residual estates created through the Czechoslovak state's land reform. The book ends with Jaroslav Sebek's essay on the symbols of the normalisation period.

What links all these studies? Naturally, the links is an analytical understanding of symbols, or rather according to Ernst Cassirer, their symbolic forming, which permeates one's historical experiences and which covertly controls one's politics, culture, language and thought, and also the banal finding that we can only understand historical and social phenomena including artefacts once we have understood the person who created them.

Seznam literatury

- Jan ABELOVSKÝ – Katarína BAJCÚROVÁ (eds.), *Vytvárná moderna Slovenska. Malíarstvo a sochárstvo 1890–1949*, Bratislava 1997
- Hannah ARENDTOVÁ, *O revoluci*, Praha 2011
- Hannah ARENDTOVÁ, *Původ totalitarismu*, Praha 2013
- ARISTOTELÉS, *O vyjadřování*, přel. Karel Berka, Praha 1959
- Marthe ARNOLD, *Kultura a anarchie. Kritický esej o politice a společnosti*, Brno 2014
- Andrej BACHAREV, *Cení o velkých stavbách komunismu*, Praha 1953
- Daniel BARANEK, *Zidé na Frydecku a Místecku. Židovské společenství a jeho tvůrci*, Praha 2015
- Daniel BARANEK, *Zidé na Ostravsku. Dynamika a pluralita židovské společnosti 1832–1942*, Ostrava 2017
- Milena BARTLOVÁ – Jindřich VYBÍRAL (eds.), *Budování státu. Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu*, Praha 2015
- Milena BARTLOVÁ, *Pravda zvitězila. Vytvárné umění a bustitství 1380–1490*, Praha 2015
- Jeremy BLACK, *Evropa osmnáctého století*, Praha 2003
- František BOGUSZAK – Jan CÍSAŘ, *Mapování a měření českých zemí od poloviny 18. století do počátku 20. století*, Praha 1961
- Pierre BOURDIEU, *Pravidla umění. Geneze a struktura literárního pole*, Brno 2010
- Wilhelm BRAUNEDER, *Europäische Privatrechtsgeschichte*, Wien – Köln – Weimar 2014
- Wilhelm BRAUNEDER, *Europäisches Privatrecht: historische Wirklichkeit oder zeitbedingter Wunsch an die Geschichte?*, Roma 1997
- Paulina BREN, *Zelindř a jeho televize. Kultura komunismu po pražském jarnu 1968*, Praha 2013
- Eva BROKLOVÁ – Vlasta QUAGLIATOVA (eds.), *Korespondence T. G. Masaryka – Antonín Švehla*, Praha 2012
- Klára BRÜHOVÁ, *Praha nepostavená. Vlastské břehy jako urbanistické téma moderní metropole*, Praha 2017
- Jan BUMBA, *České katastry od 11. do 21. století*, Praha 2007
- Edmund BURKE, *Úvahy o revoluci ve Francii*, Brno 1997

- Petr CAFOUREK, *Stabilní katastr českých zemí a jeho měřické operáty*, Kandidátská disertační práce, 1967
- Roger CAILLOIS, *Hry a lidé. Maska a závrať*, Praha 1998
- Albert CAMUS, *Člověk revoltující*, Praha 2007
- Pio CARONI, *Privatrecht: Eine sozialhistorische Einführung*, Basel 1988
- Ernst CASSIRER, *Filosofie symbolických forem I*, Praha 1996
- Ivo CERMÁN (ed.): *Habsburkové 1740–1918. Vznikání občanské společnosti*, Praha 2016
- Helmut COING, *Europäische Grundlagen des modernen Privatrechts*, München 1996
- Benjamin de CONSTANT-REBECQUE, *O dobyvačnosti a uzurpaci a jejich vztazích s evropskou civilizací*, Brno 2012
- LE CORBUSIER, *The Chapel at Ronchamp*, London 1957
- Lawrence S. CUNNINGHAM, *Úvod do katolictví*, Praha 2013
- Ondřej DANIEL a kol., *Kultura svépomoci: ekonomické a politické rozměry v českém subkulturním prostředí pozdního státního socialismu a postsocialismu*, Praha 2016
- Robert DARNTON, *Velký masakr koček a další epizody z francouzské kulturní historie*, Praha 2013
- Jan DĚKANOVSKÝ, *Sport, média a mýty. Zlatí hoši, Královna bílé stopy a další moderní hrdinové*, Praha 2008
- Antonie DOLEŽALOVÁ (ed.), *Albín Bráf: politik, národohospodář a jeho doba*, Praha 2013
- Kryštof DRNEK, *Nerealizovaná Praha. Historický vývoj neuskutečněné regulace a urbanizace Prahy a souvisejících stavebních projektů v 1. polovině 20. století*. Disertační práce FF UK, Praha 2017
- Werner DROBESCH (Hg.), *Kärnten am Übergang von der Agrar- zur Industriegesellschaft. Fallstudien zur Lage und Leistung der Landwirtschaft auf der Datengrundlage des Franziszeischen Katasters (1823–1844)*, Klagenfurt am Wörthersee 2013
- Dieter DÜDING, *Organisierter gesellschaftlicher Nationalismus in Deutschland (1808–1847). Bedeutung und Funktion der Turner- und Sängervereine für die Deutsche Nationalbewegung*, München 1984
- Stephen DUNCOMBE, *Notes from Underground, Zines and the Politics of Alternative Culture*. London – New York 1997
- Eric DUNNING – Norbert ELIAS, *Sport im Zivilisationsprozeß. Studien zur Figurationssoziologie*, Münster 1981

- Karel DVOŘÁK, *Nejstarší české pohádky*, Praha 2001
- Emil EDGAR, *Protestantismus a architektura*, Praha 1912
- Friedrich ENGELS, *Postavení dělnické třídy v Anglii*, Praha 1950
- Lukáš FASORA, *Josef Hybeš (1850–1921). Život, dílo a mýtus*, Brno 2017
- Lukáš FASORA, *Svobodný občan ve svobodné obci? Občanské elity a obecní samospráva města Brna 1851–1914*, Brno 2007
- Istvan FAZEKAS (Red.), *Kaiser und König, 1526–1918: eine historische Reise: Österreich und Ungarn*, Wien 2001
- Peter FEDORČÁK, *Vojtech Tuka. Tuka proti republike. Proces z roku 1929*, Bratislava 2018
- Michaela FERENCOVÁ – Jana NOSKOVÁ (eds.), *Paměť města. Obraz města, veřejné komemorace a historické zlomy v 19.–21. století*, Brno – Bratislava 2009
- Marc FERRO, *Dějiny Francie*, Praha 2006
- Petr FIDELIUS, *Jazyk a moc*, München 1983
- Eugen FINK, *Hra jako symbol světa*, Praha 1993
- François FURET, *Promýšlet Francouzskou revoluci*, Brno 1994
- Tomáš GECKO, *Trh stavebních hmot v Předlitavsku a Československu v letech 1873–1938. Formování, vývojové tendence, kartelizace*, Disertační práce FF UK, Praha 2017
- Alexa GEISTHÖVEL et al. (Hg.), *Orte der Moderne. Erfahrungswelten des 19. und 20. Jahrhunderts*, Frankfurt am Main 2005
- Ernest GELLNER, *Podmínky svobody. Občanská společnost a její rivalové*, Brno 1997
- Felix GILBERT – David Clay LARGE, *Konec evropské éry. Dějiny Evropy 1890–1990*, Praha 2003
- Gustavo GUTTIÉRREZ, *A Theology of Liberation: History, Politics, and Salvation*, New York 1988
- Allen GUTTMANN, *From Ritual to Record. The Nature of Modern Sport*, New York 1978
- Jürgen HABERMAS, *Strukturální proměna veřejnosti. Zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*, Praha 2000
- Jan HÁJEK – Vlastislav LACINA, *Kdy nám bylo nejlépe? Od hospodářské dezintegrace k integraci střední Evropy*, Praha 2002
- Jan HÁJEK – Vlastislav LACINA, *Od úvěrních družstev k bankovním koncernům*, Praha 1999

- Jan HÁJEK, Vývoj spoticelen v českých zemích, in: Eva Semotanová – Jiří Cajthaml a kol., *Akademický atlas českých dějin*, Praha 2016 (2. vyd.), s. 277–280
- Dagmar HÁJKOVÁ – Pavel HORÁK – Vojtěch KESSLER – Miroslav MICHELA (edd.), *Slava republiky! Oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu*, Praha 2018
- Dagmar HÁJKOVÁ – Pavel HORÁK (eds.), *Republika československá 1918–1939*, Praha 2018
- Ladislav HANUS, *Kostol ako symbol*, Bratislava 1995
- Jiří HANUŠ – Radomír VLČEK (edd.), *Interpretace francouzské revoluce v 19. století*, Brno 2004
- Jiří HANUŠ – Radomír VLČEK (eds.), *Interpretace ruské revoluce 1917, Brno 2008*
- Jiří HANUŠ – RADOMÍR VLČEK a kol., *Lenin, Kontinuita a / nebo diskontinuita ruských dějin?*, Brno 2013
- Jiří HANUŠ, *Historie moderní doby. Rozhovory o základních pojmech, událostech a problémech 19. století*, Brno 2004
- Markéta HAVRLANTOVÁ, *Editní zásady do vybraných pohádek Boženy Němcové v 19. a 20. století*, Diplomová práce FF UK, Praha 2011
- Markéta HAVRLANTOVÁ, *Editní zásady do vybraných pohádek Boženy Němcové v 19. a 20. století*, Diplomová práce FF UK, Praha 2011
- Martin HEIDEGGER, *Gesamtausgabe*, Band 29/30, Frankfurt nad Mohanem 1983
- Andrew HEYWOOD, *Politické ideologie*, Praha 2005
- Milán HLAVÁČKA a kol., *České země v 19. století, Proměny společnosti v moderní době I*, Praha 2016
- Milán HLAVÁČKA – Pavel CIBULKA (ed.), *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén: ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentaria řešení*, Praha 2013
- Milán HLAVÁČKA – Jiří POKORNÝ – Olga FEJTOVÁ – Pavel CIBULKA – Pavel BEK, *Sociální myšlení a sociální praxe v českých zemích 1781–1939. Ideje – legislativa – instituce*, Praha 2015
- Alfred HOFFMANN – Hebert MATIS (Hg.), *Wirtschafts- und Sozialstatistik Österreich-Ungarns II*, Wien 1978
- Ralf HOFFROGGE, *Sozialismus und Arbeiterbewegung in Deutschland und Österreich. Von den Anfängen bis 1914*, Stuttgart 2017 (2. vydání)
- Zdeněk HOJDA – Jiří POKORNÝ, *Pomníky a zapomínky*, Praha 1997
- Karol HOLLY, *Andrej Krmet a slovenské národné hnutie. Sondy do života a kreovanie historickej pamäti do roku 1914*, Bratislava 2015
- Martin HORÁČEK, *Za krásnější svět. Tradicionalismus v architektuře 20. a 21. století*, Brno 2013
- Max HORKHEIMER – Theodor ADORNO, *Dialektika osvícenství. Filosofické fragmenty*, Praha 2009
- Gerd HORTLEDER – Gunter GEBAUER (Hrsg.), *Sport – Eros – Tod*, Frankfurt am Main 1986
- Aurel HRABUŠICKÝ (ed.), *Slovenský mýtus*, Bratislava 2006
- Miroslav HROCH, *Národy nejsou dilem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, Praha 2009
- Emanuel CHALUPNÝ, *Karel Havlíček*, Praha 1929
- Tatiana IVANTYŠYNOVÁ – Peter PODOLAN – Miriam VIRŠINSKÁ, *Básník a mesto. Viedenské roky Jána Kollára*, Bratislava 2015
- Dana JAKUBCOVÁ, *Proměny pohádkové postavy českého Honzy v literárních a autorských pohádkách*, Bakalářská práce FF MU, Brno 2009
- Alojz JEMBRICH, *Tragom života i rada Stjepana Moysesu u Zagrebu* (1829–1851), Zagreb 2016
- Zdeněk JINDRA – Jaroslav ŠŮLA – Jiří NOVOTNÝ, *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, Praha 1999
- Zdeněk JINDRA – Ivan JAKUBEC a kol., *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, Praha 2015
- Tony JUDT, *Poválečná Evropa. Dějiny od roku 1945*, Praha 2008
- Ľuboš KAČÍREK, *Národný život Slovákov v Peštubudine v rokoch 1850–1875*, Budapest 2015
- Karel KAZBUNDA, *České hnutí roku 1848*, Praha 1929
- John KEANE, *Civil Society: Old Images, New Visions*, Cambridge 1998
- Richard KIECKHEFER, *Theology in Stone: Sacred Architecture from Byzantium to Berkeley*, Oxford 2004
- Georg KLAUS, *Semiotik und Erkenntnistheorie*, Berlin 1963
- Antonín KLIMEK, *Boj o Hrad I. Hrad a Pětká (1918–1926)*, Praha 1996
- D. KODAJOVÁ – P. MACHO (edd.), *Jozef Miloslav Hurban – osobnost v spoločnosti a reflexii*, Bratislava 2017
- Wilfried KOCH, *Evropská architektura. Encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*, Praha 2012
- Pavel KOLÁR – Michal PULLMANN, *Co byla normalizace? Studie o pozdním socialismu*, Praha 2016

- Jakub KONČELÍK – Pavel VEČEŘA – Petr ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010
- Petr KOPAL (ed.), *Film a dějiny 4. Normalizace*, Praha 2014
- Karel KOSÍK (ed.), *Čeští radikální demokraté. Výbor politických statí*, Praha 1953
- Antonín KOSTLÁN – Jan JANKO – Emilie TĚŠÍNSKÁ (eds.), *Technokracie v českých zemích (1900–1950)*, Praha 1999
- Lucie KOSTRBOVÁ – Jana MALÍNSKÁ, *1918: model komplexního transformačního procesu?* Praha 2010
- Imrich KOTVAN, *Ján Holý (1785–1849)*, Bratislava 1949
- Zlata KOZÁKOVÁ, *Praha, pohyb, Sokol*, Praha 1998
- Jaroslav KREJČÍ, *Dějiny a revoluce*, Praha 1992
- Eduard KUBŮ – Jaroslav PÁTEK (eds.), *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000
- Eduard KUBŮ – Jiří ŠOUŠA – Aleš ZÁŘICKÝ (eds.), *Český a německý sedlák v zrcadle krásné literatury 1848–1948. Diskurs mezi historií a literární vědou na téma selského a hraničářského románu*, Praha 2014
- Eduard KUBŮ – Torsten LORENZ – Uwe MÜLLER – Jiří ŠOUŠA (eds.), *Agrarismus und Agrarreliten*, Berlin – Praha 2013
- Karel KUCHAR, *Naše mapy odedávna do dneška*, Praha 1958
- Jan KUKLÍK, *Znárodně Československo. Od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*, Praha 2010
- Vladimír KŮŠ, *Stabilní katastr. Obraz operátu stabilního katastru v Čechách v polovině 19. století z pohledu oceňovacího operátu*, 2. vydání, Praha 1988
- Ingrid KUŠNÍŘÁKOVÁ a kol., „*Vyjďeme v noci vo facklovom sprievode a rozsvietime svet*“. *Integračný a mobilizačný význam slávností v živote spoločnosti*, Bratislava 2012
- Vlastislav LACINA, *Zlatá léta československého hospodářství*, Praha 2000
- Jiří LANGER – Karel KUČA, *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě I – kostely*, Praha – Litomyšl 2009
- Vladimir Pavlovič LAPŠIN, *Chudožestvennaja žizn' Moskvy i Petrograda v 1917 g.*, Moskva 1973
- Milena LENDEROVÁ – Daniela TINKOVÁ – Vladan HANULÍK, *Tělo mezi medicínou a disciplínou. Proměny lékařského obrazu a ideálu lidského těla v dlouhém 19. století*, Praha 2014
- Róbert LETZ, *Sedembolestná Panna Mária v slovenských dejinách*, Bratislava 2014

- Lubomír LIPTÁK, *Storočie dlhšie ako 100 rokov. O dejinách a historiografii*, Bratislava 2011
- Bedřich LOEWENSTEIN, *Projekt moderny. O duchu občanské společnosti a civilizace*, Praha 1995
- Jitka LUDVOVÁ – Helena PINKEROVÁ, *Ferdinand Břetislav Mikovec – Pražská Thálie kolem 1850*, Praha 2010
- ROBERT LUFT – MILOŠ HAVELKA – STEFAN ZWICKER (edd.), *Zivilgesellschaft und Menschenrechte im östlichen Mitteleuropa. Tschechischen Konzepte der Bürgergesellschaft im historischen und nationalen Vergleich*, Göttingen 2014
- Niklas LUHMANN, *Politik der Gesellschaft*, Frankfurt am Main 2000
- Josef Václav LUKÁŠEK, *Bedřich Vilém Košut a náboženské poměry v revoluční době r. 1848 a za vlády absolutismu*, Praha 1927
- Max LÜTHI, *Das europäische Volksmärchen. Form und Wesen*, 2. vydání, Bern – München 1960
- Vladimír MACURA, *Šťastný věk: Symboly, emblémy a mýty 1948–1989*, Praha 1992
- Claire MADL – Daniela TINKOVÁ (eds.), *Francouzský švindl svobody. Francouzská revoluce a veřejné mínění v českých zemích*, Praha 2012
- Michal MACHÁČEK, *Gustáv Husák*, Praha 2017
- Martin MALIA, *Lokomotivy dějin. Revoluce a utváření moderního světa*, Brno 2009
- Tomáš MALÝ, *Smrt a spása mezi Tridentinem a sekularizací: brněnští měšťané a proměny laické zbožnosti v 17. a 18. století*, Brno 2009
- Elena MANNOVÁ – Moritz CSÁKY (eds.), *Kolektivní identity v střední Evropě v období moderny*, Bratislava 1999
- Magdalena MARŠÍKOVÁ – Zbyněk MARŠÍK, *Dějiny zeměměřičství a pozemkových úprav v Čechách a na Moravě v kontextu světového vývoje*, Praha 2007
- František MAŠEK, *Pozemkový katastr*, Praha 1948
- Květa MEJDRÍČKA, *Listy ze stromu svobody*, Praha 1988
- Jarmila MENCLOVÁ – Ferdinand STOČES, *Land Reforms in Czechoslovakia*, Praha 1963
- Jan MERVART, *Kultura v karanténě: Umělecké svazy a jejich konsolidace za rané normalizace*, Praha 2015
- Michael A. MEYER, *Response to Modernity: A History of the Reform Movement in Judaism*, Detroit 1995

- Michael L. MILLER, *Monasti Zide v době emancipace*, Praha 2015
- David MÜLLER, *Bleckwellova encyklopedie politického myšlení*, Brno 2003
- Jiří MUSIL, *Sociologie bydlení*, Praha 1971
- Zdeněk R. NEŠPOR a kol., *Náboženství 19. století. Nejčtenější století nebo období zrodu českého ateismu?*, Praha 2010
- Thomas NIPPERDEY, *Deutsche Geschichte 1800–1866. Bürgerwelt und starker Staat*, München 1983
- Tereza NOSÁLKOVÁ, *Pohled na ženu první republiky prizmatem časopisů Eva a Rozsvěťka*, Bakalářská práce FSV UK, Praha 2006
- Josef NOŽIČKA, *Jak vznikly naše kampaňky*, Praha 1939
- Thomas OLECHOWSKI, *Die Entwicklung des Presserechts in Österreich bis 1918. Ein Beitrag zur österreichischen Mediengeschichte*, Wien 2004
- Milan OTÁHAL, *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*, Praha 1963
- Arno PARÍK, *Symboly emancipace. Synagogy 19. století v českých zemích*, Praha 2013
- Robert PEJN, *Lenin. Žít i smrt*, Moskva 2003
- Martin PELC, *Struktury opaského sportu 1850–1938*, Opava 2009
- Martin PELC, *Umění putovat. Dějiny německých turistických spolků v českých zemích*, Brno 2010
- Karel PETRŮ, *Dějiny československé kopané*, Praha 1946
- Nikolaus PEVSNER, *Der Beginn der modernen Architektur und des Designs*, Köln 1971
- Johanna POSSET, *Česká samizdatová periodika 1968–1989*, Brno 1993
- János POTÓ, *Az emlékeztetés helyei. Emlékművek és politika*, Budapest 2003
- Fernand POULLON, *Dvůkové kamenný*, Praha 2016
- Irena PRAŽOVÁ – Kateřina HOMOLOVÁ – Hana LANDOVÁ, *České děti jako čtenáři*, Brno 2014
- Jana PŠENIČKOVÁ, *Zbytkové statky v Čechách 1919–1948*, Praha 1998
- Jiří RAK, *Bývalí Čechové. České historické myty a stereotypy*, Jinočany 1994
- Michal RAPPORT, *Evropa devatenáctého století*, Praha 2011
- Emese RÉVÉSZ, *A magyar historizmus*, Budapest 2005
- Radovan RICHTA a kol., *Civilizace na rozcestí*, Praha 1969
- Petr ROUBAL, *Československé spartakiády*, Praha 2016
- František ROUBÍK, *Časopisectvo v Čechách v letech 1848–1862*, Praha 1930
- František ROUBÍK, *Český rok 1848*, Praha 1948
- František ROUBÍK, *Petice venkovského lidu z Čech k Národnímu výboru z roku 1848*, Praha 1954

- Helmuth RUMPLER – Kurt SCHARR (Hg.), *Der Franziszeische Kataster im Kronland Bukowina Czernowitzer Kreis (1817–1865). Statistik und Katastralmappen*, Wien – Köln – Weimar 2015
- Helmuth RUMPLER – Peter URBANITSCH (eds.), *Die Habsburgermonarchie 1848–1918, Band VIII: Politische Öffentlichkeit und Zivilgesellschaft, 2. Teilband: Die Press als Faktor der politischen Mobilisierung*, Wien 2006
- Svjatoslav Jurjevič RYBAS, *Zagovor verchov, ili Totalnyj perevorot*, Moskva 2016
- Milan ŘEPA (ed.), *19. století v nás. Modely, instituce a reprezentace, které přetrvaly*, Praha 2008
- Robert SAK, *Rieger: konzervativce nebo liberál?* Praha 2003
- Vladimír SEIDL, *Medailonky Josefa Mačka*, Praha 2002
- Simon SCHAMMA, *Občané. Kronika francouzské revoluce*, Praha 2004
- Petra SCHINDLER-WISTEN, *O chalupách a lidech. Chalupářství v českých zemích v období tzv. normalizace a transformace*, Praha 2017
- Martin SCHULZE WESSEL, *Pražské jaro. Průlom do nového světa*, Praha 2018
- Jitka SCHÜTOVÁ – Marek WAIC (ed.), *Tělesná výchova a sport žen v českých zemích a dále středoevropských zemích. Vznik a vývoj do druhé světové války*, Praha 2003
- Milan SKRIVÁNEK (ed.), *Národní obrození a rok 1848 v evropském kontextu. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého sympozia v Litomyšli ve dnech 29.–30. května 1998*, Litomyšl 1998
- Johann SLOKAR, *Geschichte der österreichischen Industrie und ihrer Förderung unter Kaiser Franz I. Mit besonderer Berücksichtigung der Großindustrie und unter Benützung archivalischer Quellen verfügt*, Wien 1914
- Hana STANKOVÁ, *Fresky Vojny Vokolka (1958–1983)*, Diplomová práce FF MU, Brno 2012
- Mark D. STEINBERG, *The Russian Revolution 1905–1921*, Oxford 2017
- Gerd STEINS, *„Turner-Umtriebe“ in und um Berlin. Wegweiser zu den Schauplätzen der Turngeschichte in Berlin und Brandenburg*, Berlin 2005
- Miloslav SVOBODA, *Pardubické parforsní hony*, Pardubice 2003
- Geoffrey SWAIN, *A short history of the Russian Revolution*, London – New York 2017
- Petr ŠÁMAL, *Soustružníci lidských duší. Lidové knihovny a jejich cenzura na počátku padesátých let 20. století (s edicí seznamů zakázaných knih)*, Praha 2009

- Dušan ŠKVARNA, *Začiatky moderných slovenských symbolov*, Banská Bystrica 2004
- Jan T. ŠTEFAN – Tomáš KREJČÍK, *Peníze v Proměnách času. Sborník příspěvků z konference k 50. výročí založení pobočky České numismatické společnosti v Ostravě, konané ve dnech 3. – 4. 10. 1996*, Ostrava 1998
- Milan ŠÚTOVEC, *Semióza ako politikum alebo „Pomlčková vojna“*, Bratislava 1999
- Rostislav ŠVÁCHA (ed.), *StArt: Sport jako symbol ve výtvarném umění*, Praha 2016
- Milan ŠVANKMAJER – Václav VEBER – Zdeněk SLÁDEK – Vladislav MOULIS, *Dějiny Ruska*, Praha 1995
- Karel TEIGE, *Moderní architektura v Československu*, Praha 1930
- Ivan THURZO, *O Martinskej deklarácii*, Martin 1968
- Václav TILLE, *Soupis českých pohádek*, 3 svazky, Praha 1929–1937
- Otto URBAN, *České a slovenské dějiny do roku 1918*, Praha 1991
- Otto URBAN, *Kapitalismus a česká společnost. K otázkám formování české společnosti 19. století*, II. vydání, Praha 2003
- Daniela TINKOVÁ, *Revoluční Francie 1787–1799*, Praha 2008
- Hugo TRAUB, *Květnové spiknutí v Čechách roku 1849*, Praha 1929
- Jaroslava VÁCLAVKOVÁ, *Písně roku 1848*, Praha 1948
- Svetozár Hurban VAJANSKÝ, *Život Štefana Moyzesa*, Martin 1997
- Anna VELIKÁ, *Hrdina evropské lidové pohádky. Analýza textů z českých zemí, Slovenska, Německa a Rakouska s hlavní postavou Jan/Honza/Hans*, Disertační práce FF MU, Brno 2011
- Richard VINEN, *Evropa dvacátého století*, Praha 2007
- Pavol VONGREJ, *Listy Jána Bottu*, Martin 1983
- Emil VORÁČEK (ed.), *T. G. Masaryk, idea demokracie a současné evropanství. Sborník mezinárodní vědecké konference konané v Praze 2.–4. března 2000*, Praha 2001, s. 416.
- Jindřich VYBÍRAL, *Česká architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esejů o devatenáctém století*, Praha 2002
- Marek WAIC (vyd.), *Češi a Němci ve světě tělovýchovy a sportu*, Praha 2004
- Robert S. WISTRICH, *The Jews of Vienna in the Age of Franz Joseph*, Oxford 1990
- Michael WÖGERBAUER, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL, Pavel JANÁČEK a kol., *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749–2014, I–II*, Praha 2015

- Karel ZEMAN, *Vývoj vlastnictví k půdě a souvisejících procesů na území ČR od roku 1918 do současné doby*, Praha 2013
- Reinhard ZIMMERMANN, *The Law of Obligations. Roman Foundation of the Civilian Tradition*, Oxford 1996
- Andrej Borisovič ZUBOV (ed.), *Dějiny Ruska. 20. století. 1. 1894–1939*, Praha 2014

Jmenný rejstřík

Bernolák, Anton 133, 134, 135,
136, 140

Bertényi, Iván 131

Bejerman, John 155

Biňovec, František 383

Blaho, Pavel 134

Blázek, Vratislav 275

Bobek, Miloš 352

Bodický, Michal 134

Bohdalová, Jiřina 289

Bonaparte, Napoleon 248, 305, 307

Bošek, Otto 81

Borto, Jan 132, 133, 134, 135

Borto, Julius 134, 324

Bourdieu, Pierre 33, 300

Brauneder, Wilhelm 304, 305

Brauner, František August 193

Brecht, Bertolt 265

Břežněv, Leonid Iljič 400, 402, 403

Bugrov, Vitalij 162

Buquoy, Jan Nepomuk hrabě 237,
238, 239, 241, 242, 243

Bürk, Johannes 259

Bürk, Richard 260, 262

Burke, Edmund 178

C

Camus, Albert 174

Caroni, Pio 304

Cassiter, Ernst 4, 9, 11, 15, 21–34

Cmunt, Otakar 282,

Coing, Helmut 304

Cooper, Daniel M. 260

A

Adorno, Theodor 299

Ales, Mikoláš 348

Alexandr, Jindřich Václav 95

Alexy, Karol (Károly) 126

Ambros, August Vilém 205

Amertling, Karel Slavoj 325

Andersen, Hans Christian 339

Aragon, Louis 397

Arendt, Hannah 174, 175

Aristoteles 15, 16, 17

Arnold, Emanuel 197, 213

Arpád 131

Assisi, František z 238

B

Baar, Jindřich Simon 340, 344, 351,

390

Bánik, Juraj 132

Baron-Dobentín, Josef 102

Baroš, František 337, 352

Baumgartner, Anton 259

Bažant, Jiří 275

Bažant, Zdeněk 145

Beccaria, Cesare 305

Bechyně, Stanislav 146, 154, 156,

157

Belopotocký, František Miroboň

325

Beneš, Edvard 362, 380, 387

Beneš, Zdeněk 361

Bergman, Rudolf 371, 381, 383,

391

Corbusier, Le (Charles-Édouard Jeanneret) 40, 48,
Cyril (věrozvės) 138, 319, 326, 358, 411

Č

Čekanovič-Intibus, Slavomil 324
Čermák, Josef 90, 92, 93
Černý, Jan 385
Černý, Václav 403
Čulen, Martin 321
Čupr, Karel 295

D

Darnton, Robert 335, 339, 342
Deák, Ferenc 130
Delacroix, Eugène 195
Descartes, René 30
Dey, Alexander 260
Dickens, Charles 235
Dobrovský, Josef 319
Domorázek, Karel 106
Drda, Jan 341, 345, 348, 352
Drobný, Jaroslav 297
Dubček, Alexander 412
Dula, Matúš 134
Dunajský, Ladislav 127, 136, 139
Dunajský, Vavrinec 137

E

Eiselen, Ernst 91
Elias, Norbert 297
Emperger, Friedrich Ignaz 145
Engels, Friedrich 270
Engliš, Karel 282
Eötvös, József 130

F

Faltán, Samuel 398
Faraday, Michael 188
Fejérpataky-Belopotocký, Gašpar 321
Ferdinand I./V. Dobrotivý 200
Ferenczy, Štefan (István) 126
Fink, Eugen 293
Foucault, Michel 258, 262
Francisci, Ján 324, 325
Franklin, Benjamin 188, 324
František I./II. 186
František Josef I. 73, 74
František papež (Jorge Mario Bergoglio) 48
Frazer, James George 78
Frey, Jaroslav 346
Friedlándrová, Běla 297
Friedmann, Simon 55
Friedrich, Caspar David 38, 39
Frost, Václav 198
Fügner, Jindřich 116
Furet, François 175

G

Gall, Lothar 227
Gasch, Rudolf 100
Geertz, Clifford 33
Gellner, Ernest 224
Goffman, Erwin 31
Görgey, Artúr 130
Gosenwinkel, Dieter 221, 222, 230, 231
Gottwald, Klement 413
Grebáč-Orlov, Ignác 135
Grimm, Jacob 337, 339
Grimm, Wilhelm 337, 339

Guayasamín, Oswaldo 53
Guth, Jiří 282
Guttman, Allen 295

H

Habermas, Jürgen 225
Hála, Vlastimil 275
Hanka, Václav 319, 324
Hašek, Jaroslav 354
Haštalský, Vávra Vincenc 197
Havel, Václav 403
Havlíček Borovský, Karel 194, 196–199, 202–209, 218, 219, 269, 285
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 21
Heidegger, Martin 9, 15–18, 26, 28
Heine, Heinrich 271, 272
Hentzi, Heinrich 127
Hlávka, Josef 285,
Hlinka, Andrej 359
Hodža, Michal Miroslav 128, 133–138
Hodža, Milan 320
Hochmann, František 409
Holec, Roman 139
Hollý, Ján 127, 128, 133–136, 139, 140
Holub, Miroslav 155
Holub, Petr 414
Horák, Jiří 336, 341, 342, 345, 349, 350, 352
Horkheimer, Max 299
Hurban, Jozef Miroslav 128, 315, 319, 320, 324–326, 331
Hus, Jan 318, 325, 326 328, 358, 359,

Husák, Gustáv 399–405, 409, 411, 414
Husserl, Edmund 21
Hviezdoslav, Pavel Országh 136
Hybeš, Josef 269

CH

Chillany, Friedrich Wilhelm 62
Chocholoušek, Prokop 193
Chrátěk, Michal 323

I

Inocenc XI. 238

J

Jahn, Friedrich Ludwig 83, 84, 89–81, 112–116, 122
Jan, z Boha sv. 238
Jellinek, Adolf 62, 64
Jeník z Bratřic, Jan 78
Jeremenko, Andrej Ivanovič 398
Jeřábek, Jan 279
Jiskra z Brandýsa, Jan 318, 331
Josef II. 45, 80, 199, 241, 242, 247, 248, 254, 258
Jungmann, Josef 319
Juriga, Ferdiš (Ferdinand) 138
Justi, Johann Heinrich Gottlob 305

K

Kálnický, Ondrej 322
Kampelík, František Cyril 277, 278, 284
Kant, Immanuel 23, 26, 28, 30
Kaplický, Jan 158
Kaucká, Kristýna 374
Kerenskij, Alexandr Fjodorovič 182

Klácel, František Marouš 215
 Klapka, Jura! 130
 Klemens, Josef Božetěch 325
 Kluzák, František 213
 Kmet, Andrej 128, 136
 Kocka, Jürgen 226, 227
 Kodym, Filip Stanislav 278
 Kollár, Jan 133, 137, 138, 140, 320,
 321, 324
 Komárek, Walter 276
 Komenský, Jan Amos 285, 318, 328,
 329, 332, 358
 Koperník, Mikuláš 176
 Kornilov, Lavr Georgijevič 182
 Korvín, Matyáš (Marc) 126, 129,
 331
 Kosík Karel 213
 Kossuth, Lajos 216
 Košut, Bedřich Vilém 194
 Kožíšek, František 83, 96, 294
 Krčmář, Jan 368
 Kučera Rudolf 223, 229–231, 274
 Kuhnár, František 196

Lada, Josef 336, 341, 349
 Lahola, František 136
 Lang, Andrew 336
 Langer, Susanne 33
 Laube, Rudolf 381, 382
 Laudon, Ernst Gideon von 80
 Leger, Karel 370, 371
 Lenin, Vladimír Iljič 182–184, 274,
 399, 400
 Leopold II. 248
 Letzel, Jan 143
 Liprák, Lubomír 356, 358
 Loewenstein, Bedřich 227
 Logothetti, Zdenko hrabě 300
 Lorenz, Friedrich H. 97, 98, 100,
 102
 Löw, Max 98
 Ludvík XVI. 176
 Luhmann, Niklas 22, 23, 221
 Macek, Josef 368
 Macek, Miroslav 155
 Malásek, Jiří 275
 Maleček, Josef 297
 Malia, Martin 178, 179
 Malý, Josef 382
 Marek, Jiří 341
 Marie Terezie 80, 129, 247, 254
 Marx, Karl 271, 272
 Masaryk, Tomáš G. 115, 145, 357,
 358, 362, 367, 380
 Masaryk, Jan 350
 Mead, Edward P. 270, 271
 Mead, Herbert 31
 Medňanský, Alojs 126
 Mendelssohn, Moses 64
 Merleau-Ponty, Maurice 33
 Metoděj (věrozvěst) 411
 Mikovec, Ferdinand Břetislav 195
 Müller, Jan 391
 Miska, Jaroslav 156
 Moltke, Helmuth von 90
 Monier, Joseph 144
 Montesquieu, Charles Louis 296
 Modlová, Milada 351, 352
 Moyses, Štefan (= Moyses, Štefan)
 139, 322

Mühsam, Samuel 60, 62
 Müller, Karel 225
 Muratori, Ludwig 235
 Němcová, Božena 317, 321, 336,
 337–341, 346, 349, 351, 352
 Němec, Bohumil 372
 Nepomucký, Jan 318, 359
 Nepomucký, Josef 392
 Nipperdey, Thomas 225, 226
 Obladen, Peter 235
 Paine, Thomas 177
 Palacký, František 195, 196, 205,
 207, 319, 323, 331
 Palárik, Jan 128
 Palkovič, Jura! 140
 Panofský, Erwin 33
 Paoli, Angelo 238
 Park, Robert 31
 Parker, James 144
 Parsons, Talcott 22, 23
 Párvy, Alexandr 135
 Pátek, Jan 282
 Pekárková, Iva 158
 Pekář, Josef 372
 Pergen, Johann Anton von 269
 Pešek, Karel „Káda“ 297
 Peterka, Josef 154
 Petrofi, Sándor 130
 Pevsner, Nikolaus 144
 Pilař, Rudolf 282
 Pius X. 238

Poděbrad, Jiří z 318
 Poláček, Karel 297
 Polášek, Adam 374
 Polc, Hynek 199, 200, 217
 Pospíšil, Jaroslav 215
 Procházka, František 282
 Procházka, Josef 196
 Pšenicková, Jana 373
 Rabut, Charles 144
 Raiffeisen, Wilhelm 281, 283, 292
 Ráža, Ludvík 352
 Rieger, František Ladislav 192, 204,
 270, 323
 Rittersberger, Ludvík 215, 216
 Rohling, August 62
 Rössler-Ořovský, Josef 297
 Roth, Joseph 78
 Roubík, František 193
 Ruge, Arnold 271
 Rychman, Ladislav 275
 Rehoy, Zdeněk 157
 Sabiná, Karel 197, 213
 Sakmar, Lumír 156
 Salomon, Gottfried 26
 Sasinec, Fráňa Vítězslav 140
 Savigny, Carl Friedrich von 306
 Sealsfield, Charles (= Postl, Karl)
 211
 Sedláček, Jaromír 384
 Sedláček, Pavel 67
 Seidan, Václav 137

Sequens, Jiří 413
 Schinkel, Karl Friedrich 419
 Schwarz, Rudolf 46
 Schwarzenberg, Felix 200
 Sinkó, Katalin 129
 Sirovátka, Oldřich 337, 338
 Slabý, František 348
 Sládkovič, Andrej 128
 Smeaton, John 144
 Smetana, Augustin 194
 Smrček, Antonín 145
 Smyčka, Václav 87
 Socha, Jan 364
 Sonnenfels, Josef von 305, 307
 Soboul, Albert 174, 175
 Stephenson, George 187
 Stoličný, Peter 352
 Strauss, Anselm 31
 Széchenyi, Štefan (István) 126, 130

Š

Šafářík, Pavel Josef 136, 137, 324
 Šamalík, Josef 383
 Šimáček, František 278
 Škuléty, August Horislav 324
 Škuléty, Jozef 324
 Šolín, Josef 145
 Špatný, Emil 383
 Šrut, Pavel 352
 Štapfer, Karel 348, 349
 Štefánik, Milan Rastislav 362
 Štěpánek, Vincenc 83, 85, 86, 90, 95, 103, 114, 120, 121
 Štúr, Ľudovít 128, 317, 322, 325, 331, 332
 Švehla, Antonín 379, 380

T

Tajovský, Jozef Gregor 132
 Taylor, Charles 225
 Teige, Karel 146
 Tenfelde, Klaus 267
 Thomas, Dorothy Swaine 31
 Thomas, William Isaac 31
 Thomson, Benjamin hrabě von Rumford 258
 Tille, Václav (= Říha, Václav) 337–340, 347, 352
 Tomášik, Samo (Samuel) 136
 Trenčianský, Matúš Čák 318
 Troška, Zdeněk 352
 Tuka, Vojtech 360
 Tylor, Edward Burnett 336
 Tyrš, Miroslav 84, 88–91, 95, 113, 114, 116

U

Unger, Joachim Jakob 62
 Urban, Otto 227–229, 232

V

Vaculík, Ludvík 403
 Vajanský, Svetozár Hurban 139
 Valach, Michal 328
 Vančura, Vladislav 391
 Váňová, Kateřina 354
 Vávra, Otakar 413
 Velflík, Abert Vojtěch 145
 Veliká, Anna 337, 343
 Vevera, František 79
 Vico, Giambattista 30
 Vigny, Alfred de 78
 Viktorin, Jozef Karol 127, 128, 136
 Viškovský, Karel 369, 382, 384, 386

Vojtěch (svatý) 319, 328, 332
 Vokolek, Vojmír 53
 Volta, Alessandro 188
 Vörösmarty, Michal (Mihaly) 126
 Voženílek, Jan 369, 378, 379, 380, 385
 Vraný, Josef 372, 380, 381, 383, 385
 Vrba, Jan 388
 Vyskočil, Aleš 80

W

Weigner, Karel 96
 Wirth, Louis 31

Z

Zabórský, Jonáš 324
 Zeiler, Franz 305
 Zeman, Bořivoj 352
 Zemínová, Fráňa (Františka) 383
 Zenker, Friedrich Rudolf 90
 Zimmermann, Reinhard 304

Ž

Žďárský, Josef 381
 Žižka, Jan 90, 156, 318, 323, 324, 328

Millan Hlavačka – Jakub Raška a kol.

SYMBOLY DOBY

Historické eseje

PRÁCE HISTORICKÉHO ÚSTAVU AV ČR, v. v. i.
OPERA INSTITUTU HISTORICI PRAGAE

Rada/Series A – Monographia

Svazek/Volumen 89

Vědecký redaktor nakladatelství

PhDr. Jan Zelenka, Ph.D.

Typografie a technická redakce Petr Čížek

Fotografie na obálce:

Automobilka Tatra Kopřivnice – pracující (ČTK)

Nakladatelství Historický ústav, Praha 2019

Vydání první, 440 stran

Vyiskla Tiskárna Protisk s. r. o., České Budějovice

ISBN 978-80-7286-335-8

Adresa:

Historický ústav AV ČR, v. v. i.

Prosecká 76, 190 00 Praha 9

Telefon, telefax +420 – 286 887 513

E-mail: sekretariat@hiu.cas.cz